

KAPACITA A NAPLNĚNOST VEŘEJNÝCH ZÁKLADNÍCH ŠKOL V ČESKU

CAPACITY AND UTILIZATION OF PUBLIC ELEMENTARY SCHOOLS IN CZECHIA

Petr Meyer¹, Silvie R. Kučerová¹

¹ Katedra geografie, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem

Abstrakt

Cílem příspěvku je představit časovou a územní dynamiku kapacit a naplněnosti veřejných základních škol v Česku v období 2016–2021. Analýza vychází z rejstříkových dat o základních školách a nepublikované databáze MŠMT. V metodické rovině byla využita popisná statistika a modelování v geografických informačních systémech. Z pohledu časové dynamiky lze považovat sledované ukazatele za poměrně stabilní. Z prostorového pohledu je však patrná výrazná územní diferenciaci.

Klíčová slova: základní škola, kapacita škol, naplněnost škol

Abstract

The aim of the paper is to present time and spatial dynamics of the capacities and the utilization of public elementary schools in Czechia in the period 2016–2021. The analysis is based on administrative data on elementary schools and an unpublished database of the ministry of education. Descriptive statistics and modelling in geographic information systems were used. From the point of view of time dynamics, the studied indicators are rather stable. while From a spatial point of view, significant regional differences are evident.

Keywords: elementary school, school capacity, school utilization

1 ÚVOD

Problematicke kapacit základních škol prozatím v akademickém prostředí nebyla věnována výraznější pozornost i přesto, že se jedná o významný atribut z pohledu prostorové organizace vzdělávání. Cílem příspěvku je snaha otevřít dané téma, jakož i poskytnout základní popis dat o kapacitách škol v Česku.

2 TEORIE

Organizace vzdělávání je často vnímána pouze jako organizace vzdělávacího procesu, odehrávající se uvnitř škol. Vzdělávací systém je však potřeba organizovat v mnohem komplexnějším pojetí. Z pohledu prostorové organizace vzdělávání tak můžeme hovořit o perspektivě, která poukazuje na územní rozdíly a souvislosti a zohledňuje procesy, které se odehrávají i mimo samotné školy (např. vývoj školské sítě a spádových obvodů, meziškolní přestupy žáků či demografické procesy). Jedním z důležitých aspektů prostorové organizace by mělo být plánování kapacit a sledování naplněností škol, které se v posledních letech ukázalo jako nedostatečné (Hřebecký a kol., 2023). Přitom správné nastavení kapacit je klíčové pro zajištění dostatečného počtu míst pro plnění povinné školní docházky.

Plánování kapacit škol je ovlivněno rozmístěním populace v prostoru a jejím vývojem v čase. Pro hospodářsky vyspělé společnosti je typická koncentrace většiny obyvatel do sídel městského typu (Hampl, 2007). V pojetí dichotomie město–venkov, tak lze konstatovat potřebu větších kapacit v populačně větších sídlech než na venkově. Různou míru naplněnosti mohou ovlivňovat faktory vnější (Kučerová a kol., 2020) jako např. charakteristiky okolního prostředí, doprava či dostupnost okolních škol a faktory vnitřní (Dvořák a kol., 2010) jako např. zaměření, renomé, kultura či pojetí výuky dané školy (srovnej Meusbürger, 2015).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Cílem bylo analyzovat časovou a územní dynamiku (tj. tendence v časovém a prostorovém vývoji) sledovaných jevů v Česku v období 2016–2021. Za hlavní datové zdroje lze označit rejstříková data o základních školách (cílové kapacity) a nepublikované databáze MŠMT (počty žáků). Autoři jsou si vědomi určitých omezení vyplývajících z použití ukazatele cílových kapacit (Hřebecký a kol.,

2023), avšak v rámci Česka prozatím neexistuje vhodnější vykazovaný údaj. V rámci metod byla použita popisná statistika (průměr, medián apod.) a zjištěné výsledky poté vizualizovány. Dále bylo využito modelování v geografických informačních systémech pro potřeby kartografického znázornění dat.

4 VÝSLEDKY

Z analýzy vyplývá, že z pohledu časové dynamiky nedocházelo v rámci Česka k výrazným změnám. V každém roce zvýšilo svou kapacitu přibližně 3 % škol a 1 % ji snížilo. Medián naplněnosti se mezi roky 2016 a 2021 zvýšil o 1,8 b. p. V roce 2021 pak hodnota naplněnosti činila 70,1 %. Je však zřejmá výrazná územní diferenciací těchto změn, tedy různé části Česka disponují odlišnou mírou naplněnosti. Nejdynamičtější je v migračně atraktivních a hospodářsky silnějších oblastech. Vyšší hodnoty mediánové naplněnosti lze sledovat v exponovaných oblastech největších sídelních koncentrací a jejich zázemí. Naopak v oblastech řídce zalidněných, jako jsou oblasti horské a vnitřní periferie, jsou školy podle mediánu naplněny i méně než z 60 %.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Kapacita a naplněnost základních škol jsou ukazatele, které je na národní (celé Česko) i regionální úrovni (hierarchicky nižší administrativní celky) vhodné sledovat. Kapacity škol jsou sice v kompetenci jednotlivých zřizovatelů, ale i státní instituce by měly mít přehled o těchto aspektech školské sítě, např. v kontextu demografického vývoje či nedávné migrační vlny z Ukrajiny. Při analýze dat však byla identifikována určitá omezení v použitelnosti dat o cílových kapacitách, např. neaktuálnost či nejasné vymezení pojmu. Data o cílových kapacitách škol by tak měla být podrobena revizi s cílem zvýšení jejich kvality, použitelnosti a opodstatnění jejich sběru.

PODĚKOVÁNÍ

Príspevek je součástí analýz Auditů vzdělávacího systému 2022, vypracovaný pro EDUin, o. p. s.

6 LITERATURA

- Dvořák, D., Starý, K., Urbánek, P., Chvál, M., & Walterová, E. (2010). *Česká základní škola: Vícepřípadová studie*. Karolinum.
- HampL, M. (2007). Regionální diferenciacie současného socioekonomického vývoje v České republice. *Sociologický časopis*, 43(5), 889–910.
- Hřebecký, M., Kučerová, S. R., Meyer, P. (2023). *Kapacity a naplněnost veřejných základních škol*. EDUin. Audit vzdělávacího systému 2022.
- Kučerová, S. R., Meyer, P., & Trahorsch, P. (2020). Factors Influencing Elementary Education Systems in Selected European Countries. In: Gristy, C., Hargreaves, L., & Kučerová, S. R. (eds.): *Educational Research and Schooling in Rural Europe: An Engagement With Changing Patterns of Education, Space and Place*. Information Age Publishing, 21–47.
- Meusburger, P. (2015). Education, Geography. In: Wright, J. D. (ed.): *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. (2nd Ed.). Pergamon, 165–171.